

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Στη σύντομη αναφορά μου επιθυμώ να προσφέρω κάποιες σκέψεις μου σχετικά με το μέλλον των Ελληνικών Σπουδών, της γλώσσας και της λογοτεχνίας μας, και να εκφράσω κάποιες επιφυλάξεις για το μέλλον τους στα πανεπιστημιακά μας ιδρύματα, τα οποία παραμένουν τα κύρια σχήματα διδασκαλίας και μάθησης.¹

Τα πανεπιστήμια και τα ιδρύματα παιδείας και μάθησης γενικότερα είχαν μετατραπεί από τους ουμανιστές, τους αναγεννησιακούς πατέρες και τους νέουμανιστές των τελευταίων αιώνων σε ανθρωπιστικούς θεσμούς.. Ο ελληνικός και ο λατινικός κλασικός πολιτισμός παρέμειναν για αιώνες το πνευματικό ιδεώδες των ανθρώπων επιτευγμάτων. Ευρωπαϊκά, αμερικανικά και αυστραλιανά πανεπιστημιακά ιδρύματα υποστήριζαν ότι η διδασκαλία και η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, της φιλοσοφίας, της λογοτεχνίας, της επιστήμης, της πολιτικής, της ιστορίας και των τεχνών θα παρείχε τις απαραίτητες γνώσεις που θα έκαναν κάθε άτομο καλύτερο και πιο ευτυχισμένο. Το έργο των Ελλήνων και ο πολιτισμός τους θα μπορούσαν να δείξουν στους μαθητές τη δυνατότητά τους να υπερβούν τους περιορισμούς της καθημερινής ζωής και να κατανοήσουν την υπέρτατη και εποικοδομητική ομορφιά. Οι άνθρωποι που είχαν γνώση της αριστοτελικής ηθικής και των πλατωνικών ιδεωδών θα δυσκολεύονταν περισσότερο να ασκήσουν το κακό. Θα προσέγγιζαν τη ζωή από μια ορθολογική προοπτική και θα ένιωθαν πιο ικανοποιημένοι, προσφέροντας στην κοινωνία τους πιο μεταρρυθμισμένες και βελτιωμένες ιδέες.

Στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης η συστηματική διδασκαλία των Ελληνικών θεσμοθετήθηκε επίσημα το 1541, όταν ο βασιλιάς Ερρίκος Η΄ ίδρυσε τη Βασιλική Έδρα Ελληνικών (Regius Professorship of Greek) με ιδρυτικό καθηγητή του John Harpsfield. Ακολούθησε το ιδιωτικό Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ το 1632 και τα πανεπιστήμια του Ηνωμένου Βασιλείου, της Αυστραλίας και των ΗΠΑ οι Κλασικές Σπουδές από το 1850. Το 1870 ο αριθμός των διδασκόντων κλασικιστών στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης ανερχόταν σε 150, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός των διδασκόντων στα τμήματα φυσικών επιστημών ήταν τέσσερα άτομα. Έχοντας υπόψη την κυριαρχία αυτή των

¹ Η ομιλία δόθηκε στον Φιλολογικό Σύλλογο Παρνασσός (12.10.2026) με την ευκαιρία της παρουσίασης του βιβλίου *Hellenic Diaspora: Studies in Honour of Michael Damanakis*.

κλασικών μελετών στα πανεπιστήμια του Δυτικού Κόσμου ο μεγάλος φυσικός επιστήμονας Thomas Huxley έκανε έκκληση να διευρυνθεί η ποικιλία των διδασκομένων μαθημάτων στα πανεπιστημιακά προγράμματα *«διότι δεν αποτελούν μονόδρομο της μάθησης, ωστόσο, σίγουρα οι σύγχρονες πνευματικές σχέσεις των αρχαίων και σύγχρονων κόσμων είναι αναγκαίοι και σημαντικά διαφορετικοί»*.

Μια τέτοια διευρυμένη ποικιλία μαθημάτων (ανθρωπιστικών & φυσικών επιστημών) άργησε όμως να εμφανιστεί αφού μέχρι το 1960 οι κλασικές σπουδές διατηρούσαν τεράστιο κύρος κι αποτελούσαν αναπόσπαστο τμήμα των νέων Πανεπιστημίων. (Για παράδειγμα, τα Τμήματα Κλασικών Σπουδών και Ελληνικής Γλώσσας ιδρύθηκαν στα Πανεπιστήμια του Lancaster και Monash το 1961 και 1964 αντίστοιχα).

Αλλά ο κυρίαρχος ρόλος των κλασικών και ανθρωπιστικών σπουδών δεν έμελλε να διατηρηθεί για πολύ ακόμη. Τα φτερά της αλλαγής άρχισαν να εμφανίζονται αμέσως μετά τη λήξη του Β Παγκοσμίου Πολέμου. Το 1946 ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου Ludwig Maximilian του Μονάχου, Albert Rehm, ο οποίος είχε εκδιωχθεί το 1936 εξαιτίας της γενναιόφρονας αντίθεσής του προς τις χιτλερικές πολιτικές και πρακτικές, αφού αποκαταστάθηκε και αναδιορίστηκε το 1946, απολύθηκε εκ νέου, τούτη τη φορά διότι αντιπολιτεύθηκε δραστικά την Κυβέρνηση της χώρας η οποία δεν αναγνώριζε τη σπουδαιότητα των κλασικών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της Γερμανίας. Δέκα χρόνια αργότερα, στη δεκαετία του 1970, ακολούθησε η παρακμή των σπουδών στη Βρετανία και στις αγγλόγλωσσες χώρες (ιστορία της Τέχνης, Μουσική, Religious Studies, Philosophy, & History).

Τα πανεπιστήμια, καθοδηγούμενα χαλαρά από αριστερές, αντικαπιταλιστικές και αργότερα νεοφιλελεύθερες ιδεολογίες και υπακούοντας στις παγκόσμιες οικονομικές τάσεις που ορίζονται από τις παγκόσμιες αγορές, αποδέχθηκαν μια πιο ωφελιμιστική ιδεολογία. Η ανθρωπιστική αισιοδοξία τους διαβρώθηκε. Η εκπαίδευση αντικαταστάθηκε πλέον από εντατικά μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης και αναλυτικά προγράμματα βραχύχρονων επαγγελματικών σπουδών, που ενισχύθηκαν με τη συγχώνευση των ιδρυμάτων της Ανώτερης παιδείας στην Ανωτάτη, και τα πανεπιστήμια μετατράπηκαν από εκπαιδευτικά ιδρύματα σε κέντρα κατάρτισης υψηλής εξειδίκευσης.

Τα μαθήματα ανθρωπιστικών επιστημών, συμπεριλαμβανομένων των κλασικών σπουδών, της φιλοσοφίας, της ιστορίας και των τεχνών και σε μικρότερο βαθμό των κοινωνικών επιστημών τα τελευταία πενήντα χρόνια μέχρι τις μέρες μας έχουν

υποστεί σοβαρές περικοπές στον προϋπολογισμό και περιορισμένες πολιτικές στα τριτοβάθμια ιδρύματα, που προκαλούνται από τη συνεχώς διευρυνόμενη γραφειοκρατία διαχείρισης. Αυτή η εκτροπή από την παλιά εκπαίδευση που βασιζόταν στο έργο που παρήγαγε ο δυτικός πολιτισμός απευθύνεται τώρα σε άτομα που υπακούουν στη συνείδησή τους, μια συνείδηση διαμορφωμένη από κοινωνικές σταυροφορίες της woke culture και εξαιρετικά αλλαγμένα ηθικά αίτια, καθοδηγούμενη από σύγχρονες εικόνες της κοινωνικής πραγματικότητας. Αυτές οι πολιτικά προσανατολισμένες τάσεις, επαυξημένες από τρέχοντα κοινωνικοοικονομικά και επαγγελματικά ζητήματα, ανάγκασαν πολλά τριτοβάθμια ιδρύματα να μετατραπούν από εκπαιδευτικά ιδρύματα σε οχήματα και κόμβους κοινωνικών και πολιτικών μεταρρυθμιστών.

Ποια είναι τα αίτια της παρακμής και ισοπέδωσης των ανθρωπιστικών σπουδών γενικότερα;

1. Η διεύρυνση της πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με την ίδρυση εκατοντάδων νέων πανεπιστημίων προκειμένου να ανταποκριθούν στην αυξανόμενη ζήτηση.
2. Η εισαγωγή χιλιάδων νέων μαθημάτων που έχουν σχέση με επαγγελματικά και τεχνολογικά επαγγέλματα, τα οποία παραμένουν δημοφιλή και εξυπηρετούν τις εφήμερες ανάγκες της κάθε εποχής, με κατάρτιση γνώσεων, όχι όμως εκπαίδευσης και αγωγής.
3. Ο διασυρμός και η δυσφήμιση των παραδοσιακών ουμανιστικών επιστημών από πολιτικούς και τα μέσα ενημέρωσης «ως άσχετες επιστήμες». Αποτέλεσμα αυτού είναι τα πανεπιστημιακά ιδρύματα να κλυδωνίζονται ανάμεσα στην επιλογή ενός λειτουργικού ή καταρτησιακού ρόλου.

Ποιες είναι οι συνέπειες;

1. Επικρατεί μια κυρίαρχη κι εν μέρει κατανοητή επιθυμία των πανεπιστημίων να αυξάνουν διαρκώς τον αριθμό των εισακτέων φοιτητών σε αυτά τα καταρτησιακά προγράμματα, διότι τους προσφέρουν επαγγελματικές ευκαιρίες, σύμφωνα με την υπεραπλουστευμένη αλλά και διαβρωτική αντίληψη των κυβερνήσεων κι άλλων φορέων εξουσίας και ισχύος, ότι δήθεν τα πανεπιστήμια λειτουργούν απλά για να προσφέρουν καταρτισμένους εργάτες στην κοινωνία.

2. Κυριαρχεί η άποψη του συστήματος χρησιμοποιού-πληρώνω, επομένως ανάλογη είναι κι η χρηματοδότηση σε πανεπιστήμια με χαμηλό αριθμό φοιτητών, άσχετα πόσο ουσιαστικά και σημαντικά είναι τα προγράμματα αυτά.
3. Αυτή η κατάσταση της παρακμής των ανθρωπιστικών σπουδών στη Διασπορά διογκώνεται περαιτέρω από την απεριόριστη εισαγωγή διεθνών φοιτητών οι οποίοι καταβάλλουν πλήρη δίδακτρα, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων εγγράφονται σε επαγγελματικά και τεχνολογικά πανεπιστημιακά προγράμματα.

Σαν να μην έφθαναν όλες αυτές οι προκλήσεις σε βάρος των ουμανιστικών σπουδών, διαμορφώθηκαν παγκοσμίως τα τελευταία είκοσι-τριάντα χρόνια επικίνδυνες τάσεις. Συγκεκριμένα σε πολλά πανεπιστήμια του Δυτικού κόσμου οι διοικήσεις των Πανεπιστημίων ενδίδουν στις θορυβώδεις απόψεις κάποιων φοιτητών που ζητούν την καταστροφή εκ βάθρων των μνημείων εκείνων που τιμούν τους προγόνους τους, εφόσον συνδέονται τα μνημεία αυτά με επινοημένη ή υπαρκτή δουλεία, προφανώς αγνοώντας ή όντας ανίδεοι της δομής των κοινωνιών της εποχής στην οποία απευθύνονται. Με τέτοιες αφελείς κι επιπόλαιες αιτιάσεις δεν θα πρέπει να λατρεύουμε πλέον τον Παρθενώνα και τα γλυπτά του ως μνημεία αναφοράς του δυτικού πολιτισμού, αλλά να τα καταστρέψουμε εκ βάθρων επειδή δημιουργήθηκαν από ένα δημοκρατικό σύστημα που στηριζόταν στη δουλεία.

Υπενθυμίζω ότι οι προκλήσεις και οι κίνδυνοι για τις ουμανιστικές σπουδές γενικότερα και τις ελληνικές σπουδές ιδιαίτερα, είναι ποικίλες και οξείες, τόσο σε θεσμικό επίπεδο, όπου οι σπουδές αυτές έχουν περιθωριοποιηθεί, αλλά κι σ' ένα γενικότερο επίπεδο όπου οι νομοθέτες πολιτικοί, οι δημοσιογράφοι και μεγάλα τμήματα της κοινωνίας διαβλέπουν ελάχιστη ή μηδενική αξία στην επιδίωξη μελέτης σπουδών που δεν έχουν άμεση σχέση με την εργοδότηση. Στην περίπτωση των Ελληνικών Σπουδών, είναι ενθαρρυντικό να βλέπεις του Έλληνες της Διασποράς, να συστρατεύουν με τοπικούς φιλέλληνες και να αντιστέκονται σθεναρά κι αποτελεσματικά σε κάθε προσπάθεια να μειωθεί η καθοριστική συμβολή της Ελλάδας στον δυτικό πολιτισμό:

Ιστορικοί και ανθρωπολόγοι συμφωνούν ότι η *Ελληνική Διασπορά*, είναι ιστορικά και βιωματικά, ένας από τους αρχαιότερους, αν όχι ο αρχαιότερος συστημικός εκπατρισμός μεταξύ των λαών που έζησαν στον πλανήτη. Για περίπου 3000 χρόνια, ένα μεγάλο μέρος των Ελλήνων (πολλοί υπολογίζουν ότι αποτελεί το 40% του συνολικού πληθυσμού των δεκαεπτά εκατομμυρίων

Ελλήνων) έζησε και αναπτύχθηκε ως μια άλλη Ελλάδα, ως μια *Εξωτερική Ελλάδα*. Για τους Έλληνες της Διασποράς, η *Ελλάδα* δεν είναι απλώς ένα έθνος-κράτος, αλλά αποτελεί μια ιδεολογική οντότητα, μια αίσθηση, ένα σύνολο αξιών και έναν τρόπο ζωής. Αυτές οι ιδεολογικές και διαχρονικές διαστάσεις των πολλαπλών και πολύπλευρων εκφάνσεων της *ελληνικότητας* και των αρχών της, είχαν ως συνακόλουθο τη διατήρηση της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας και την ανάπτυξη και καλλιέργεια μιας διαδραστικής *ελληνικότητας* από ομόφυλους, αλλά και αλλογενείς *φιλέλληνες* σε όλες τις γειτονιές του κόσμου, μέσα από όλες τις εκδηλώσεις της καλλιέργειας παιδείας και του ελληνικού πολιτισμού, κυρίως της ελληνικής γλώσσας, της λογοτεχνίας, της φιλοσοφίας, της ιστορίας, της μουσικής, των παραστατικών και ερμηνευτικών τεχνών.

Αρκετοί Έλληνες πανεπιστημιακοί ακαδημαϊκοί, συγγραφείς, ακαδημαϊκοί και διανοούμενοι ευεργέτησαν και τίμησαν την *Ομογένεια* με το έργο, την προσφορά και την αφοσίωσή τους, υποστηρίζοντας προγράμματα κατάκτησης της ελληνικής εθνικής ταυτότητας, ενισχύοντας ουσιαστικές μεθόδους διδασκαλίας και εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, του πολιτισμού και της ιστορίας, προωθώντας σπουδές και πεδία που σχετίζονται με τη διατήρηση και διατήρηση του πολιτισμού τους σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Ο απόδημος Ελληνισμός διαθέτει ικανότητες, διαχειρίζεται προτεραιότητες και οράματα, επιδεικνύει θαρραλέο φρόνημα, αλλά χαρακτηρίζεται και από τους περιορισμούς του. Συχνά αντιμετωπίζει κρίση στην επικοινωνία του με τους ελληνικούς και κυπριακούς θεσμούς και διακρίνει τακτικά τα απαξιωτικά συμπτώματα της ενδημικής παθογένειας αυτής της κρίσης. Ωστόσο, αντιστέκεται και προχωρά. Ο απόδημος Ελληνισμός και οι θεσμοί του στη Διασπορά δέχονται σοβαρότατες κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές επιρροές, επικίνδυνες μεταλλάξεις, προκλητικές διαφοροποιήσεις και πιέσεις, που θέτουν σε διαρκή δοκιμασία την πολιτισμική φυσιογνωμία και την εθνογλωσσική ταυτότητα εκατομμυρίων ανθρώπων, που έλκουν την καταγωγή τους από την *Ελλάδα* και τους Έλληνες.

Τα τελευταία χρόνια έχουν επηρεαστεί βαθιά οι μορφές και οι δομές των ομογενειακών οργανώσεων της Διασποράς, ο τρόπος επιβίωσής τους και ο τρόπος δικτύωσης του ανθρώπινου δυναμικού τους. Τροποποιούνται οι μέθοδοι αντίστασης ενάντια στην εθνογλωσσική αφομοίωσή τους, αναθεωρούνται οι στρατηγικές αντίδρασης ενάντια στην πολιτισμική τους

ισοπέδωση, διαμορφώνονται νέοι τρόποι. Οι σύγχρονες επιδράσεις της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και πολιτικής, η παγκοσμιοποιημένη τηλεόραση, η επανάσταση των τηλεπικοινωνιών και η απόπειρα παγκοσμιοποίησης των πολιτισμών, η επέλαση της τεχνητής νοημοσύνης, επηρεάζουν βαθιά, αρνητικά και θετικά, τη συμπεριφορά, τη μορφή και τη δομή των ελληνικών και κυπριακών κοινοτήτων στις χώρες εγκατάστασής τους. Αυτές οι αλλαγές θέτουν τη δομή και τον χαρακτήρα της Ελληνικής Διασποράς σε συνεχή μετάβαση, διαφοροποιούν τα παλιά μοντέλα κοινωνικής διαμόρφωσης, διαμορφώνουν ποικίλες και διευρυμένες πηγές δράσης και γενικά ενισχύουν τους δεσμούς των κοινοτήτων με την Ελλάδα και την Κύπρο.

Στο παρελθόν, η Ελληνική Διασπορά λειτουργούσε στη βάση μιας συνεκτικής αφοσίωσης στην τεράστια πολιτιστική κληρονομιά και την προγονική της σχέση και διαμόρφωσε ένα τριαδικό καθεστώς αφοσίωσης μεταξύ του Έθνους των Ελλήνων, της Ελληνικής Διασποράς και της χώρας εγκατάστασης. Στις μέρες μας, ο ρόλος της Ελληνικής Διασποράς έχει διευρυνθεί, αναδεικνύοντας τις σχέσεις των ελληνικών κοινοτήτων όχι μόνο σε σχέση με τη χώρα εγκατάστασης/υποδοχής και *καταγωγής* (Ελλάδα & Κύπρος), αλλά διαδοχικά με άλλες πολύπλευρες εθνότητες που εμπλέκονται στις χώρες υποδοχής τους, αρνητικά ή θετικά, σε θέματα που αφορούν τον Ελληνισμό. Έτσι, οι Έλληνες της Διασποράς διατηρούν την επιθυμία τους για εθνογλωσσική αυτονομία και την ετοιμότητά τους να αντιδράσουν όταν απειλούνται τα πολιτιστικά τους κεκτημένα.

Στο παρελθόν, οι απόδημοι Έλληνες επεδίωκαν να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που αντιμετώπιζαν, μέσα στις κοινότητές τους, με μια εσωστρέφεια που απομόνωνε, απομυζούσε τη δύναμη της αντίστασης και συρρίκνωνε τη δυναμική της αντίδρασης. Στις μέρες μας, η παγκόσμια τεχνολογία προσφέρει μηχανισμούς σύγκλισης, ευκαιρίες δημιουργικής ανασυγκρότησης του παρελθόντος, διαδραστικούς δρόμους συνεχούς και γόνιμης επικοινωνίας με τον παγκόσμιο Ελληνισμό.

Το επίκεντρο των συνεχιζόμενων αλλαγών παγκοσμίως και εντός της Ελλάδας, δεν είναι οι Κυβερνήσεις και οι θεσμικοί τους φορείς, αλλά οι άνθρωποι. Ο Charles Pierre Baudelaire (1821-1867) είχε εύστοχα δηλώσει ότι η παγκόσμια παρακμή ή πρόοδος δεν θα εκφραστεί με πολιτικούς θεσμούς αλλά με τον ευτελισμό της καρδιάς μας. Ταυτόχρονα, οι σύγχρονες κοινωνίες βρίσκονται σε έναν αυτάρεσκο μηδενισμό, που εξαπλώνεται νοσηρά στον κόσμο, έναν μηδενισμό που προσαρμόζει τη στάση μας στα επιτεύγματα της

κοινωνίας, τον βάρβαρο καταναλωτισμό, αφήνοντας αφύλακτο το πεδίο δράσης στη λεηλασία της πραγματικότητας από μια παγκοσμιοποίηση που απενεργοποιεί και αδρανοποιεί τους πολίτες της, μια κοινωνία χωρίς κλασική παιδεία, με πανεπιστήμια που καταρτίζουν στελέχη αλλά δεν εκπαιδεύουν, φορείς μάθησης που προσφέρουν μια επιφανειακή εκπαίδευση, χωρίς παιδεία, χωρίς τη θεμελιώδη γνώση της αρχαίας ελληνικής σκέψης που θα οδηγήσει τον άνθρωπο στην ποιότητα της ζωής του. Το χειρότερο για τον Ελληνισμό είναι να συγκροτηθούν οι κοινότητες της Ομογένειας σε μάζες χωρίς βούληση και χωρίς προοπτική, γιατί έτσι θα τραυματίσουμε θανάσιμα την ιδεολογία της προόδου και αντί για πολίτες θα δημιουργήσουμε αδρανείς ανθρώπους, που θα αντιμετωπίζουν το μέλλον αμήχανα, αντί να παραμένουν ενεργοί, συμμετοχικοί, ευαίσθητοι πολίτες με βαθιά επίγνωση του ρόλου και της αποστολής τους.

Αναμφίβολα, η έντονη δραστηριότητα που ανέπτυξε στην παγκόσμια Ελληνική Διασπορά ο Καθηγητής Μιχαήλ Δαμανάκης, κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια της επαγγελματικής του ζωής, έχοντας ως στρατηγικό κόμβο το Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Σπουδών (Ε.ΔΙΑ. Μ.ΜΕ.) που ίδρυσε και λειτούργησε στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, στο Ρέθυμνο, και το αποστολικό του πάθος, να μετατρέψει χιλιάδες φοιτητές σε μύστες και κοινωνούς της ελληνικής γλώσσας και εκπαίδευσης, δασκάλους, ερευνητές και εργάτες του ελληνικού πολιτισμού, τον καθιερώνουν ως μια από τις πιο καθοριστικές προσωπικότητες της εκπαίδευσης στην Ελλάδα και την Ομογένεια.

Ο συλλογικός τόμος με τίτλο «*Η Ελληνική Διασπορά*» είναι αφιερωμένος στον Καθηγητή κ. Μιχάλη Δαμανάκη ως αντίδωρο στη διακεκριμένη επιστημονική του σταδιοδρομία στον τομέα των Ελληνικών Σπουδών, της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και της Ελληνόγλωσσας Εκπαίδευσης, σε αναγνώριση της τεράστιας συμβολής του στη διδασκαλία και τη μαθησιακή ευημερία των παιδιών σχολικής ηλικίας των Ελλήνων εποίκων και εκπαιδευτικών της Ελληνικής Διασποράς και σε αναγνώριση της καθοριστικής συμβολής του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Η συμβολή του στην εισαγωγή και διάδοση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα ήταν θεμελιωδώς πρωτοποριακή. Συνάδελφοι και φίλοι από διάφορους επιστημονικούς τομείς, από διάφορα μέρη του κόσμου, προσκλήθηκαν να συναντηθούν για να τιμήσουν την οξυδέρκεια και την ευρυμάθειά του, την ακεραιότητα και τη φιλία του, συμμετέχοντας με μια εισήγηση στον τόμο με τίτλο *Ελληνική Διασπορά: Σπουδές προς τιμήν του Μιχαήλ Δαμανάκη*.

Πιστεύω ότι ο τόμος στο σύνολό του, και οι επιμέρους εισηγήσεις διαπρεπών πανεπιστημιακών και ερευνητών, προσφέρουν νέες γνώσεις σε τομείς της επιστήμης που είναι προσφιλείς στην καρδιά του Καθηγητή Μιχάλη Δαμανάκη

Στην έκδοση και προώθηση του βιβλίου συμμετέχουν οι τρεις χορηγοί του συλλογικού αυτού τόμου, δηλαδή το *Αυστραλιανό Ινστιτούτο Ελληνικών Ερευνών*, το *Αυστραλιανό Ινστιτούτο Μακεδονικών Σπουδών* και το *Παράρτημα Ωκεανίας του Εθνικού Ιδρύματος Ελληνικών Ερευνών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»*, γνωρίζοντας την τεράστια προσφορά του Μ. Δαμανάκη στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση των Ελληνόπουλων του εξωτερικού και αξιολογώντας τις συνειδητές προσπάθειες της Ομογένειας για τη διατήρηση της εθνογλωσσικής και πολιτισμικής φυσιογνωμίας των μελών της. Οι εισηγητές και ο επιμελητής αναγνωρίζουμε το χρέος μας προς τους Διευθυντές του *Εκδοτικού Οίκου Μιχάλης Σιδέρης*, Αντώνιο και Μιχάλη Σιδέρη, για τη δική τους συμβολή στην ανάληψη και έκδοση του βιβλίου αυτού, το οποίο έχει ως κύριο στόχο να αναδείξει τη συνεχιζόμενη έντονη διάθεση του απόδημου Ελληνισμού, τιμώντας τη συμβολή ενός από τους πιο μαχητικούς και αποτελεσματικούς πανεπιστημιακούς δασκάλους μας. Περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, ο Μιχάλης Δαμανάκης παραμένει ένας άνθρωπος του λαού που απολαμβάνει τη συντροφιά συναδέλφων και φίλων σε ένα ευχάριστο περιβάλλον, ενεργώντας ως χαρισματικός και αναγνωρίσιμος δάσκαλος, επικεφαλής έρευνας και πιστός φίλος.

Καθηγητής Αναστάσιος Μ. Τάμης